

TV-väkivalta ja katsojien aggressiivisuus

Kaksi perinnettä

Väkivallan katselun suosio ei ole uusi tai vain ajallemme luonteenomainen ilmiö. Tappelut, teloitukset, kärsimykset ja kidutukset ovat olleet suosittua kansanhuvia vuosituhansien ajan. Tiedämme tämän esimerkiksi roomalaisista sirkusesityksistä, joissa kristittyjä heitettiin petojen eteen, kerrettiläisten, noitien ja rikollisten polttorovioista sekä myös uskonnollisten menojen sadistisista elementeistä, joita tapaamme kristittyjenkin kärsimysnäytelmistä. Suomessa tuomitujen ruoskintaa esiintyi vielä 1800-luvun alussa, ja ruoskintanäytöksiä seurasivat ainakin yhteiskunnan alimmilla portailla elävät.

Käsitykset todellisen elämän väkivallasta ovat muuttuneet siviilisaation kehityksen myötä. Sadismi ja väkivalta eivät tule vastaan ympärillämme yhtä runsaina kuin ennen. Joukkotiedotusvälineet ovat ottaneet väkivallan näyttämisen tehtävän.

Mutta mikä on väkivallan katsomisen psykologinen vaikutus? Psykologit ovat tutkineet kahdentyyppisiä emotionaalisia vaikutuksia, yhtäältä ahdistuneisuutta ja pelkoa, toisaalta vaikutuksia katsojan aggressiivisuuden

tasoon. Tässä käsittelen vain viimeksimainittuja, joita on tutkitukin laajemmin kuin pelkoreaktioita.

Jo vuosisadan alussa elokuvan alkaessa levitä kasvatus- ja lääketieteelliset piirit uskoivat yleisesti, että elokuvien väkivalta-kohtausten katseleminen olisi moraalisesti vahingollista etenkin nuorille. Pari vuosikymmentä myöhemmin, 40-50-luvulla, esitettiin toinen kanta, joka pohjautui psykanalyttiseen ajatteluun. Sen mukaan aggressiivinen energia kasautuu, ja yksilön on aika ajoin purettava se aggressiivisen käyttäytymisen kautta. Se näki asian jopa niin, että energia saisi purkutien katsottaessa muiden aggressiivista käyttäytymistä valkokankaalta.

"Päästön" jälkeen katsojan aggressiivisuus pysyttelisi jonkin aikaa alemmalla tasolla, ajateltiin.

Tätä argumentointia on seurattu silloin, kun on haluttu puolustaa väkivaltaa joukkotiedotuksessa. On esitetty, että tarjoamalla katsojille tilaisuus purkaa aggressiotaan mielikuvituksen tasolla voidaan vähentää ihmisten aggressiivisuutta, joka muuten laukaisisi väkivaltaa ja epäsosiaalista toimintaa.

Energian laukaisemista kutsuttiin *katharsikseksi*. Sana tulee

kreikasta ja tarkoittaa puhdistumista. Katharsiksen kytkeminen aggressioon viittaa kahteen seikkaan: (1) ensinnäkin aggression jälkeiseen huojennuksen tunteeseen ja (2) toiseksi siihen, että aggression todennäköisyys vähenee joksikin aikaa purkautumisen jälkeen.

Ongelmien systemaattisen tutkimuksen käynnistyttyä 1950-luvulla eivät tulokset kuitenkaan osoittaneet aggressiivisuuden vähentyvän väkivaltaa sisältävän elokuva-aineiston katsomisesta. Päinvastoin tulokset viittasivat varsin johdonmukaisesti siihen, että väkivaltaisten elokuvien katselu *lisäsi* aggressiivisia reaktioita katsojissa. Tälle kannalle asettui noin 70 % kenttätutkimuksista ja 90 % laboratoriotutkimuksista. (Ks. tarkemmin Andison 1977, Comstock 1977 sekä Eysenck & Nias 1980.)

1960-luvun alussa kalifornialainen psykologi Albert Bandura ja hänen työtoverinsa esittivät, kuinka alle kouluikäiset lapset jäljittelevät elokuvien aggressiivista käyttäytymistä (Bandura & Walters 1963). Hän osoitti, että jos lapset näkivät elokuvan, joka kuvasi aikuista mallia käsittelemässä aggressiivisesti leikkikaluja, olivat lapset taipuvaisia samoihin aggressiivisiin tekoihin, mikäli he vain saivat käsiinsä samat lelut kuin mallilla oli ollut. Jäljittelyä tavattiin vielä jopa kuusi kuukautta tapahtuneen jälkeen.

Myös muut tutkijat ovat havainneet oppimisreaktioita. Vaikutukset eivät ilmenneet ainoastaan malleilta opittujen väkivaltaisten käyttäytymismuotojen toistamisena, vaan havaittiin, että lapset, jotka olivat todistaneet valkokangasväkivaltaa, leikkivät ylipäänsä muita aggressiivisemmin.

Tätä ajattelutapaa tukevaa todistusaineistoa on kerätty myös

muista lähteistä. Esimerkiksi Philips (1982) on osoittanut henkiryöstöjen määrän lisääntyneen Yhdysvalloissa noin kuusi prosenttia TV:ssä nähtyjä raskaansarjan nyrkkeilyoteluista seuranneina kolmena päivänä

Lasten aggressiojäljittelyn on todettu riippuvan iästä, sukupuolesta ja mallin rodusta. Sekä poikien että tyttöjen, olivatpa he minkä rotuisia hyvänsä, on todettu jäljittelevän enemmän miehiä ja valkoisia (Singer 1971, Bandura & Walters 1963). Myös mallien statuksella - iällä, ulkonäöllä, pukeutumisella jne. - on havaittu olevan vaikutusta siihen, kuinka todennäköistä on, että hän joutuu imitoinnin kohteeksi. Korkean statuksen malleja jäljitellään enemmän kuin alhaisen statuksen malleja. Väkivaltaisissa filmeissä tilanne on usein se, että sankari on hyvin vetovoimainen ja sijoittuu useimmilla ulottuvuuksilla korkeaan statukseen sekä samanaikaisesti käyttäytyy hyvin väkivaltaisesti.

Hyökkääjän motiivit ja aggressio seuraukset hänelle itselleen voivat myös vaikuttaa siihen, kuinka todennäköisesti ohjelmaa jäljitellään: tässä määrin se herättää katsojassa aggressiivisuutta. Mallia jäljitellään enemmän, jos hänen aggressionsa esitetään oikeutettuna ja jos hän saa palkintoja aggressiivisuudestaan (Berkowitz 1965, Collins & Zimmerman 1975). Tilanne on tyypillinen agentti- tai lännenfilmin sankarille. Väkivaltaisella käyttäytymisellään hän saa osakseen rikkautta, rakkautta ja ihailua.

Pitkittäistutkimukset

Edellä esitetyt tulokset ovat koskeneet lähinnä väkivallan katselemisen lyhytaikaisia vaikutuksia. Nykyisessä yhteiskunnassa ei ole mahdollista tutkia yksittäisen elo-

kuvan pitkäaikaisvaikutuksia. Uusia kuvia on ympärillä koko ajan, mikä tekee mahdolliseksi suodattaa eroon koefilmin vaikutukset edes muutaman päivän jälkeen, puhumattakaan kuu-kausista tai vuosista, vaikka todellisuudessa elokuva saattaisikin jättää jälkiä katsojaan jopa vuosien ajaksi.

Television katselun pitkäaikaisia vaikutuksia onkin selvitetty tutkimalla massiivista ja pitkään kestänyttä alttiinaoloa TV:n vaikutuksille. Sen tutkiminen on tärkeää, koska televisio on nykyään sekä sosiaalistaja että kasvattaja, joka vaikuttaa kodin, koulun ja lähipiirin ohella. Aikaisemmin lasten tuli oppia lukemaan ennen kuin joukkotiedotus kykeni tavoittamaan heidät. Nykyisin lasten on todettu seuraavan televisiota jo kahden, kolmen vuoden iässä (Sonesson 1979). Aggressioiden kehityksen kannalta televisio ja elokuva ovat muita vaikutustekijöitä keskeisempiä, koska ne tarjoavat lapsille yhtäläiset mahdollisuudet nähdä väkivaltaa erilaisissa tilanteissa. Lapset voivat nähdä jopa murhia, mikä todellisuudessa ei käy useimmille päinsä.

On olemassa melkoinen määrä seurantatutkimuksia, joissa on tutkittu TV:n tai elokuvien väkivallan katselun suhdetta aggressiivisuuteen. Useimmat tutkimukset ovat päätyneet positiiviseen korrelaatioon (Eysenck & Nias 1980). Korrelaatio voidaan tietenkin tulkita kahdella eri tavalla: joko (1) niin, että katselu lisää katsojan aggressiivisuutta, tai (2) niin, että aggressiiviset ihmiset hakevat aktiivisesti väkivaltaisiltöjä. Molemmille tulkinnoille on löydetty evidenssiä. On esimerkiksi havaittu, että lapset, jotka tunne- tai sosiaalisten ongelmien takia ovat tavallista taipuvaisempia aggres-

siivisuuteen, katsovat muita mielummin väkivaltaisia ohjelmia (esim. Katz & Foulkes 1962, Riley & Riley 1951, MacCarthy ym. 1975, Sonesson 1979). Lapset, joilla on herkilökohtaisia ongelmia, joutuvat usein ristiriitaisten normien puristukseen tai vaille ympäristön normatiivista ohjausta. On esitetty (Sonesson 1979, 21-24), että tällaiset lapset käyttävät muita enemmän tiedotusvälineitä normien ja identifikaation lähteenä sosiaalisuudessaan. Tämä pätee myös väkivaltaa koskeviin asenteisiin ja normeihin.

Berkowitz (1962, 234) osoittaa, että frustroituneet lapset ovat muita valmiimpia aggressiivisiin reaktioihin, ja sen tähden he saattavat nauttia aggressiivisten elokuvien katsomisesta. Niissä he näkevät henkilöhahmojen tekevän sel-laista, johon he itse eivät kykene tai jota he itse eivät uskalla tehdä.

Vaikka onkin olemassa todistusaineistoa sen puolesta, että aggressiiviset lapset valikoivat muita enemmän väkivaltaisia ohjelmia ja myös nauttivat niistä, on vielä enemmän havaintoja, jotka tukevat sitä, että väkivallan katselu lisää katsojien aggressiivisuutta.

Kenties tunnetuin pitkäaikais-tutkimus on Eronin ja hänen tutkijaryhmänsä (Lefkowitz ym. 1977). Vaikutuksia voitiin jäljittää kymmener vuoden ajalta. Tekijät mittasivat TV-väkivallan katselua haastattele-malla lapsia ja vanhempia, sekä aggressiivisuutta käyttämällä toveriarviointeja. He havaitsivat, että poikien väkivaltaohjelmien katselu 9 vuoden iässä korreloi merkitsevästi ($r=0.38$, $N=184$) aggressiivisuuteen 19 vuoden iässä. Tässä iässä ei aggressiivisuus kuitenkaan enää korreloinut samanaikaisen katselun kanssa eikä aggressiivisuus 9 vuoden iässä

korreloinut 19-vuotiaana tapahtuvan katselun kanssa. Tuloksia on pidetty osoituksena kausaalisuhteesta, jossa aikaisempi väkivallan katselu lisää aggressiivisuutta myöhemmin.

Vertailututkimus

Useimmat tutkimukset TV-väkivallasta on tehty Yhdysvalloissa. Sen tähden herää kysymys, heijastavatko tulokset kaikille ihmisille tyypillisiä vaiko ainoastaan kyseiselle kulttuurille ominaisia psykologisia ilmiöitä. Sen tähden Leonard Eron ja L. Rowell Huesmann Illinoisin yliopistosta Chicagossa käynnistivät 1977 kansainvälisen tutkimusprojektin. Se oli luonteeltaan metodologisesti parannettu versio Lefkowitzin ym. (1977) tutkimuksesta. Tarkoitus oli selvittää lasten sosiaalisen, lähinnä aggressiivisen käyttäytymisen sekä väkivaltaisten ohjelmien katselun välistä suhdetta. Tutkimus on viety läpi kuudessa maassa (Yhdysvalloissa, Australiasa, Suomessa, Alankomaissa, Israelissa ja Puolassa), ja se suunniteltiin kolmivuotiseksi siten, että

samanaikaisesti seurattiin kahta eri ikäryhmää; näin voitiin saada kolmessa vuodessa kerätyksi viittä ikävuotta koskeva aineisto. Useimpien lasten vanhempia haastateltiin sekä ensimmäisen että viimeisen ikävuoden aikana.

Tietoja kerättiin neljästä eri lähteestä: lapsilta itseltään, heidän tovereiltaan, koulusta ja vanhemmilta. Jokaisen lapsen osalta koottiin tietoja mielikuvituksesta, samastumisesta sukupuolirooleihin, aggressiivisuudesta (itsearviointi), suosikkiohjelmista, katselufrekvenssistä, samastumisesta TV-hahmoihin ja siitä, miten realistisena lapsi pitää TV-väkivaltaa. Lisäksi luokkatovereilta hankittiin toveri-arvio lapsen aggressiivisuudesta ja suosiossa toverien keskuudessa. (Eron & Walder & Lefkowitz 1971, Lagerpetz & Viemerö 1982a ja b.)

Taulukko 1 osoittaa Suomessa haastateltujen lasten ja vanhempien määrän. Kaksi eri kolmannella luokalla olevaa ryhmää toimivat kohorttivaikutusten kontrollina estäen sekoittamasta niitä katselun aikaansaamiin muutoksiin.

Taulukko 1. Suomessa tutkitut lapset ja heidän vanhempansa

Vuosi	1978				1979				1980			
	poikia		tyttöjä		poikia		tyttöjä		poikia		tyttöjä	
	105		115		98		94		91		87	
koulu- luokka	I	III	I	III	II	IV	II	IV	III	V	III	V
	56	49	64	51	54	44	48	46	50	41	44	43
Yhteensä	220				192				178			
Haastateltuja vanhempia	193								124			
	äiti+isä		äiti	isä					äiti+isä		äiti	isä
	144		47	2					61		47	16

Kaikkien maiden tulokset eivät ole vielä valmiina, mutta seuraavassa esitän tähänastiset päätulokset. Lopulliset tulokset ovat tätä kirjoitettaessa saatavissa vain Yhdysvalloista, Puolasta ja Suomesta, eikä vertailua ole vielä tehty. Osa päätuloksista esitellään *Developmental Psychology* -lehdessä (Huesmann ym. 1983).

Eri kulttuurien välillä vallitsevia eroja huomionarvoisempia ovat kuitenkin yhtäläisyydet. Kaikissa maissa, joista tietoja on, toveri-arviot aggressiivisuudesta korreloivat positiivisesti TV-väkivallan katselun kanssa. Korrelaatiot eivät olleet merkitseviä kaikissa kohorteissa eivätkä kaikkina ikävuosina, mutta kautta linjan ne viittasivat kuitenkin samaan suuntaan. Suomea ja Yhdysvaltoja koskevat korrelaatiot esitetään taulukossa 2.

Samalla tavoin kuin Lefkowitzin ym. tutkimuksessa vuodelta 1977 ei tyttöjen aggressiivisuus ollut nytkään suhteessa TV-väkivaltaan kaikissa maissa. Monet seikat voivat selittää tätä. Ensinnäkin useimmissa kulttuureissa aggressiota ei pidetä yhtä suotavana tytöille kuin pojille. Siksi nähdessään väkivaltaa TV-ruudussa tai valkokankaalla tytöt eivät ilmeisesti katso sen "koskevan" heitä, eivätkä he sen tähden jäljittele sitä. On mielenkiintoista, että kysymykseen nähdyn väkivallan realistisuudesta vastasivat pojat tyttöjä useammin ohjelmien esittävän elämää "sellaisena kuin se todellisuudessa on", kun taas tytöt näkivät television vähemmän realistisena. TV-väkivallan käsittäminen realistisena korreloi puolestaan positiivisesti aggressiivisuuden kanssa.

Oli kuitenkin yksi poikkeus. Amerikkalaisten tyttöjen aggressiivisuus korreloi voimakkaammin TV-väkivallan katselun kanssa kuin poi-

Taulukko 2. Toverien arvioiman aggressiivisuuden ja TV-väkivallan katselun korrelaatiot

Kohortti	Koulu- luokka	Pojat		Tytöt	
		USA	Suomi	USA	Suomi
ensim- mäinen	1	.160 ^x	.026	.210 ^{xx}	.139
	2	.204 ^x	.266 ^x	.245 ^{xxx}	.022
	3	.147	.083	.283 ^{xxx}	.332 ^{xx}
toinen	3	.235 ^{xx}	.038	.126 ⁺	.052
	4	.184 ^x	.381 ^{xx}	.260 ^{xxx}	-.158
	5	.199 ^x	.278 ^x	.294 ^{xxx}	.035
		N=374	N=105	N=384	N=115

⁺p<.10   ^xp<.05   ^{xx}p<.01   ^{xxx}p<.001

kien aggressiivisuus. Mahdollinen selitys tähän on naisten vapautusliike, joka on saattanut muuttaa Yhdysvaltain ilmapiiriä suopeammaksi tyttöjen aggressiivisuudelle. Toinen mahdollisuus on, että amerikkalaisessa televisiossa on runsaasti aggressiivisia naishahmoja.

Suomessa korrelaatiot väkivallan katselun ja aggressiivisuuden välillä eivät olleet kovin vahvoja. Muuttuja, jonka korrelaatio aggressiivisuuteen oli korkein, oli samastuminen TV-hahmoihin.

Taulukko 3. Suomen korrelaatiot aggressiivisuuden ja TV-hahmoihin samastumisen välillä

TV-hahmon luonne	1978	1979	1980
Mies	.34 ^{xxx}	.27 ^{xxx}	.27 ^{xxx}
Nainen	.13	.21 ^{xx}	.32 ^{xxx}
Aggressiivinen	.26 ^{xxx}	.22 ^{xx}	.28 ^{xxx}
Ei-aggressiivinen	.27 ^{xxx}	.27 ^{xxx}	.31 ^{xxx}
Aggressiivinen, mies	.32 ^{xxx}	.17 ^x	.21 ^{xx}
Aggressiivinen, nainen	.13	.14	.28 ^{xxx}
Ei-aggressiivinen, mies	.27 ^{xxx}	.24 ^{xxx}	.27 ^{xxx}
Ei-aggressiivinen, nainen	.07	.13	.21 ^{xx}

^{xxx}p<.001   ^{xx}p<.01   ^xp<.05

Taulukko 3 osoittaa Suomen tutkimuksen korrelaatiot aggressiivisuuden ja TV-hahmoin samastumisen kesken. Tulos ei ole ristiriidassa sen kanssa, mitä nykyään tiedämme TV:n roolista lasten sosialisatiossa. Merkilläpantavaa on, että jopa samastuminen ei-aggressiivisiin hahmoin korreloi positiivisesti aggressiivisuuden kanssa.

Lopuksi

Viimeinen edellä esitetyistä taulukoista viittaa eräisiin niistä psykologisista mekanismeista, joiden on arveltu olevan vastuussa siitä, että väkivaltaisten ohjelmien katselu lisää aggressiivisuutta katsojissa. Tutkimustulokset (Berkowitz 1962, Anderson 1977, Bandura 1979, Comstock 1977, Huesmann 1982) tukevat ainakin seuraavia seikkoja:

(1) Väkivaltaiset ohjelmat toimivat *mallina* aggressiiviselle käyttäytymiselle. Aggressiivisuuden on todettu lisääntyvän välittömästi katselun jälkeen, mutta mallivaikutukset voivat ilmetä pitkänkin ajan päästä tilanteessa, johon katsojan ohjelmasta oppimat käyttäytymismallit sopivat. Esimerkiksi ammattirikollisten on havaittu soveltavan elokuvista oppimiaan menetelmiä (Bandura 1979).

(2) Väkivaltaiset ohjelmat vähentävät katsojan oppittuja *estoja* väkivaltaa kohtaan.

(3) Ohjelmat esittävät todellisuudesta näkemyksiä, jotka vaikuttavat katsojan *asenteisiin* väkivaltaa kohtaan. Väkiältä esitetään usein oikeutettuna.

(4) Väkivaltaiset ohjelmat *turrottavat* katsojia väkivaltaan. On havaittu (Endsley & Osborn 1970, Björkqvist 1983), että henkilöt, jotka ovat katsoneet väkivaltaisia ohjelmia eivät reagoi fysiologises-

ti niin voimakkaasti (sydämen lyöntitiheys, käden hikoileminen jne.) katsoessaan koe-elokuvaa kuin henkilöt, jotka ovat nähneet ei-väkivaltaisia kontrollifilmejä. Turtumus voi tehdä aggressiivisen käyttäytymisen helpommaksi.

Nämä tekijät eivät ole toisiaan poissulkevia vaan toimivat samaan suuntaan: ne lisäävät taipumusta aggressiiviseen reaktiivisuuteen katsojassa.

Audiovisual Communication and Mental Health -kongressissa Espoon Dipolissa 15.6.1983 pidetty esitelmä. - Englannin kielestä suomentanut Heikki Hellman.

Kirjallisuus

- ANDERSON, F.S. TV violence and viewer aggression: A cumulation of study results 1956 - 1976. *Public Opinion Quarterly*, 41, 1977, s. 314-331.
- BANDURA, A. Psychological mechanisms of aggression. Teoksessa von CRANACH, M. & FOPPA, K. & LEPENIES, W. & PLOOG, D. (toim.). *Human ethology. Claims and limits of a new discipline*. Cambridge, Cambridge University Press, 1979.
- BANDURA, A. & WALTERS, R.H. *Social learning and personality development*. New York, Holt, Rinehart and Winston, 1963.
- BERKOWITZ, L. *Aggression: A social psychological analysis*. New York, McGraw-Hill, 1962.
- BERKOWITZ, L. Some aspects of observed aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 20, 1965, s. 332-338.
- BJÖRKQVIST, K. & LAGERSPETZ, K.M.J. & DIDRIKSSON, B. Desensitization to film violence in aggressive and nonaggressive boys. *Aggressive Behavior*, 1983 (ilmestyy).
- COLLINS, W.A. & ZIMMERMAN, S.A. Convergent and divergent social cues. Effects of televised aggression on children. *Communication Research*, 2, 1975, s. 331-346.
- COMSTOCK, G. Effects of television. Types of portrayal and aggressive behavior. *Journal of Communication*, 27, 1977, s. 189-198.
- ENDSLEY, R.C. & OSBORN, D.K. Children's reactions to TV violence: A review of research. *Young Children*, 26, 1970, s. 4-11.
- ERON, L.D. & WALDER, L.O. & LEFKOWITZ, M. *Learning of aggression in children*. Boston (Mass.), Little & Brown, 1971.
- EYSENCK, H.J. & NIAS, D.K.B. *Sex, violence and the media*. London, Granada, 1980.
- HUESMANN, L.R. Television violence and aggressive behavior. Teoksessa PERAL, D. & BOUTHILET, L. & LAZAR, J. (toim.). *Television and behavior. Ten years of scientific progress and implications for the eighties*, Vol. 2. Washington D.C., U.S. Government Printing Office, 1982.

jatkua s:lla 77